

BIJLAGE 1

Bedrijvenlijst

SBI-CODE	OMSCHRIJVING	CAT
01	LANDBOUW EN DIENSTVERLENING T.B.V. DE LANDBOUW	
014	Dienstverlening t.b.v. de landbouw	
	3. Plantsoenendiensten en hoveniersbedrijven: b.o.> 500 m ²	2
	4. Plantsoenendiensten en hoveniersbedrijven: b.o.<= 500 m ²	3.1
0142	KI-stations	2
02	BOSBOUW EN DIENSTVERLENING T.B.V. BOSBOUW	
020	Bosbouwbedrijven	3.1
05	VISSERIJ- EN VISTEELTBEDRIJVEN	
0501.1	Zeevisserijbedrijven	3.2
0501.2	Binnenvisserijbedrijven	3.1
0502	Vis- en schaaldierkwekerijen:	
	1. oester-, mossel- en schelpenteeltbedrijven	3.2
	2. visteeltbedrijven	3.1
11	AARDOLIE- EN AARDGASWINNING	
111	Aardolie- en aardgaswinning:	
	1. aardoliewinputten	4.1
	2. aardgaswinning incl. gasbeh.inst.: < 100.000.000 N m ³ /d	5.1
	3. aardgaswinning incl. gasbeh.inst.: >= 100.000.000 N m ³ /d	5.2
15	VERVAARDIGING VAN VOEDINGSMIDDELEN EN DRANKEN	
151	Slachterijen en overige vleesverwerking:	
	1. slachterijen en pluimveeslachterijen	3.2
	2. vetsmelterijen	5.2
	3. bewerkingsinrichting van darmen en vleesafval	4.2
	4. vleeswaren- en vleesconservenfabrieken: p.o. > 1000 m ²	3.2
	5. Vleeswaren- en vleesconservenfabrieken: p.o. <= 1000m ²	3.1
	6. Vleeswaren- en vleesconservenfabrieken: p.o. <= 200 m ²	3.1
	5. loonslachterijen	3.1
152	Visverwerkingsbedrijven:	
	1. drogen	5.2
	2. conserveren	4.1
	3. roken	4.2
	4. verwerken anderszins: p.o.> 1000 m ²	4.2
	5. verwerken anderszins: p.o.<= 1000 m ²	3.2
	6. verwerken anderszins: p.o.<= 300 m ²	3.1
1531	Aardappelproducten fabrieken	
	1. vervaardiging van aardappelproducten	4.2
	2. Vervaardiging van snacks met p.o. < 2000 m ²	3.1
1532, 1533	Groente- en fruitconservenfabrieken:	
	1. jam	3.2
	2. groente algemeen	3.2
	3. met koolsoorten	3.2
	4. met drogerijen	4.2
	5. met uienconservering (zoutinleggerij)	4.2
1541	Vervaardiging van ruwe plantaardige en dierlijke oliën en vetten:	
	1. p.c. < 250.000 t/j	4.1
	2. p.c. >= 250.000 t/j	4.2
1542	Raffinage van plantaardige en dierlijke oliën en vetten:	
	1. p.c. < 250.000 t/j	4.1
	2. p.c. >= 250.000 t/j	4.2
1543	Margarinefabrieken:	

SBI-CODE	OMSCHRIJVING	CAT
	1. p.c. < 250.000 t/j	4.1
	2. p.c. >= 250.000 t/j	4.2
1551	Zuivelproductenfabrieken:	
	1. gedroogde producten, p.c. >= 1,5 t/u	5.1
	2. geconcentreerde producten, verdamp. cap. >=20 t/u	5.1
	3. melkproductenfabrieken v.c. < 55.000 t/j	3.2
	4. melkproductenfabrieken v.c. >= 55.000 t/j	4.2
	5. overige zuivelproducten fabrieken	4.2
1552	1. consumptie-ijsfabrieken: p.o. > 200 m ²	3.2
	2. Consumptie-ijsfabrieken: p.o. < 200 m ²	2
1561	Meelfabrieken:	
	1. p.c. < 500 t/u	4.2
	2. p.c. >= 500 t/u	4.1
	Grutterswarenfabrieken	4.1
1562	Zetmeelfabrieken:	
	1. p.c. < 10 t/u	4.1
	2. p.c. >= 10 t/u	4.2
1571	Veevoederfabrieken:	
	1. destructiebedrijven	5.2
	2. beender-, veren-, vis-, en vleesmeelfabriek	5.2
	3. drogerijen (gras, pulp, groenvoeder, veevoeder) cap.<10 t/u water	4.2
	4. drogerijen (gras, pulp, groenvoeder, veevoeder cap.>=10 t/u water	5.2
	5. mengvoeder, p.c. < 100 t/u	4.1
	6. mengvoeder, p.c. >= 100 t/u	4.2
1572	Vervaardiging van voer voor huisdieren	4.1
1581	Broodfabrieken, brood- en banketbakkerijen:	
	1. v.c. < 2500 kg meel/week	2
	2. v.c.>= 2500 kg meel/week	3.2
1582	Banket-, biscuit- en koekfabrieken	3.2
1583	Suikerfabrieken:	
	1. v.c. < 2.500 t/j	5.1
	2. v.c. >= 2.500 t/j	5.2
1584	Verwerking cacaobonen en vervaardiging chocolade- en suikerwerk:	
	1. cacao- en chocoladefabrieken: p.o. 2.000 m ²	5.1
	p.o. < 2.000 m ²	3.2
	p.o. <= 200 m ²	2
	4. Suikerwerkfabrieken met suiker branden	4.2
	5. Suikerwerkfabrieken zonder suiker branden: p.o. > 200 m ²	3.2
	6. Suikerwerkfabrieken zonder suiker branden: p.o. <= 200 m ²	2
1585	Deegwarenfabrieken	3.1
1586	Koffiebranderijen en theepakkerijen:	
	1. koffiebranderijen	5.1
	2. theepakkerijen	3.2
1587	Vervaardiging van azijn, specerijen en kruiden	4.1
1589	Vervaardiging van overige voedingsmiddelen	4.1
1589.1	Bakkerijgrondstoffenfabrieken	4.1
1589.2	Soep- en soeparomafabrieken:	
	1. zonder poederdrogen	4.1
	2. met poederdrogen	4.2
1591	Destilleerderijen en likeurstokerijen	4.2
1592	Vervaardiging van ethylalcohol door gisting:	
	1. p.c. < 5.000 t/j	4.1
	2. p.c. >= 5.000 t/j	4.2
1593 t/m 1595	Vervaardiging van wijn, cider e.d.	2
1596	Bierbrouwerijen	4.2
1597	Mouterijen	4.2
1598	Mineraalwater- en frisdrankfabrieken	3.2
16	VERWERKING VAN TABAK	
160	Tabaksverwerkende industrie	4.1

SBI-CODE	OMSCHRIJVING	CAT
17	VERVAARDIGING VAN TEXTIEL	
171	Bewerken en spinnen van textielvezels	3.2
172	Weven van textiel:	
	1. aantal weefgetouwen < 50	3.2
	2. aantal weefgetouwen >= 50	4.2
173	Textielveredelingsbedrijven	3.1
174, 175	Vervaardiging van textielwaren	3.1
1751	Tapijt-, kokos- en vloermattenfabrieken	4.1
176, 177	Vervaardiging van gebreide en gehaakte stoffen en artikelen	3.1
18	VERVAARDIGING VAN KLEDING; BEREIDEN EN VERVEN VAN BONT	
181	Vervaardiging kleding van leer	3.1
182	Vervaardiging van kleding en -toebehoren (exclusief van leer)	2
183	Bereiden en verven van bont; vervaardiging van artikelen van bont	3.1
19	VERVAARDIGING VAN LEER EN LEDERWAREN (EXCLUSIEF KLEDING)	
191	Lederfabrieken	4.2
192	Lederwarenfabrieken (exclusief kleding en schoeisel)	3.1
193	Schoenenfabrieken	3.1
20	HOUTINDUSTRIE EN VERVAARDIGING ARTIKELEN VAN HOUT, RIET, KURK E.D.	
2010.1	Houtzagerijen	3.2
2010.2	Houtconserveringsbedrijven:	
	1. met creosootolie	4.1
	2. met zoutoplossingen	3.1
202	Fineer- en plaatmaterialenfabrieken	3.2
203, 204, 205	0. Timmerwerkfabrieken, vervaardiging overige artikelen van hout	3.2
203, 204, 205	1. Timmerwerkfabrieken, vervaardiging overige artikelen van hout, p.o. < 200 m ²	3.1
205	Kurkwaren-, riet- en vlechtwerkfabrieken	2
21	VERVAARDIGING VAN PAPIER, KARTON EN PAPIER- EN KARTONWAREN	
2111	Vervaardiging van pulp	4.1
2112	Papier- en kartonfabrieken:	
	1. p.c. < 3 t/u	3.1
	2. p.c. 3 - 15 t/u	4.1
	3. p.c. >= 15 t/u	4.2
212	Papier- en kartonwarenfabrieken	3.2
2121.2	Golfkartonfabrieken:	
	1. p.c. < 3 t/u	3.2
	2. p.c. >= 3 t/u	4.1
22	UITGEVERIJEN, DRUKKERIJEN EN REPRODUKTIE VAN OPGENOMEN MEDIA	
221	Uitgeverijen (kantoren)	1
2221	Drukkerijen van dagbladen	3.2
2222	Drukkerijen (vlak- en rotatie-diepdrukkerijen)	3.2
2222.6	Kleine drukkerijen en kopieerinrichtingen	2
2223	Grafische afwerking	1
	Binderijen	2

SBI-CODE	OMSCHRIJVING	CAT
2224	Grafische reproductie en zetten	2
2225	Overige grafische activiteiten	2
223	Reproductiebedrijven opgenomen media	1
23	/KWEEKSTOFFEN	
231	Cokesfabrieken	5.3
2320.1	Aardolieraffinaderijen	6
2320.2	Smeeroliën- en vettenfabrieken	3.2
	Recyclingbedrijven voor afgewerkte olie	4.2
	Aardolieproductenfabrieken n.e.g.	4.2
24	VERVAARDIGING VAN CHEMISCHE PRODUCTEN	
2411	Vervaardiging van industriële gassen:	
	1. luchtscheidingsinstallatie v.c. ≥ 10 t/d lucht	5.2
	2. overige gassenfabrieken, niet explosief	5.1
	3. overige gassenfabrieken, explosief	5.1
2412	Kleur- en verfstoffenfabrieken	4.1
2413	Anorganische chemische grondstoffenfabrieken:	
	1. niet vallend onder "post-Seveso-richtlijn"	4.2
	2. vallend onder "post-Seveso-richtlijn"	5.3
2414.1	Organische chemische grondstoffenfabrieken:	
	1. niet vallend onder "post-Seveso-richtlijn"	4.2
	2. vallend onder "post-Seveso-richtlijn"	5.3
	Methanolfabrieken:	
	1. p.c. < 100.000 t/j	4.1
	2. p.c. ≥ 100.000 t/j	4.2
2414.2	Vetzuren en alkanolenfabrieken (niet synthetisch):	
	1. p.c. < 50.000 t/j	4.2
	2. p.c. ≥ 50.000 t/j	5.1
2415	Kunstmeststoffenfabrieken	5.1
2416	Kunstharsenfabrieken e.d.	5.2
242	Landbouwchemicaliënfabrieken:	
	1. fabricage	5.3
	2. formulering en afvullen	5.1
243	Verf, lak en vernisfabrieken	4.2
2441	Farmaceutische grondstoffenfabrieken:	
	1. p.c. < 1.000 t/j	4.2
	2. p.c. ≥ 1.000 t/j	5.1
2442	Farmaceutische productenfabrieken:	
	1. formulering en afvullen geneesmiddelen	3.1
	2. verbandmiddelenfabrieken	2
2451	Zeep-, was- en reinigingsmiddelenfabrieken	4.2
2452	Parfumerie- en cosmeticafabrieken	4.2
2461	Kruit-, vuurwerk-, en springstoffenfabrieken	5.3
2462	Lijm- en plakmiddelenfabrieken:	
	1. zonder dierlijke grondstoffen	3.2
	2. met dierlijke grondstoffen	5.1
2464	Fotochemische productenfabrieken	3.2
2466	Chemische kantoorbenodigdhedenfabrieken	3.1
	Overige chemische productenfabrieken n.e.g.	4.1
247	Kunstmatische synthetische garen- en vezelfabrieken	4.2
25	VERVAARDIGING VAN PRODUCTEN VAN RUBBER EN KUNSTSTOF	
2511	Rubberbandenfabrieken	4.2
2512	Loopvlakvernieuwingsbedrijven:	
	1. vloeropp. < 100 m ²	3.1
	2. vloeropp. > 100 m ²	4.1

SBI-CODE	OMSCHRIJVING	CAT
2513	Rubber-artikelenfabrieken	3.2
252	Kunststofverwerkende bedrijven:	
	1. zonder fenolharsen	4.1
	2. met fenolharsen	4.2
	3. productie van verpakkingsmaterialen en assemblage van kunststofbouwmaterialen	3.1
26	VERVAARDIGING VAN GLAS, AARDEWERK, CEMENT-, KALK- EN GIPSPRODUCTEN	
261	Glasfabrieken:	
	1. glas en glasproducten, p.c. < 5.000 t/j	3.2
	2. glas en glasproducten, p.c. >= 5.000 t/j	4.2
	3. glaswol en glasvezels, p.c.< 5.000 t/j	4.2
	4. glaswol en glasvezels, p.c. >= 5.000 t/j	5.1
2615	Glasbewerkingsbedrijven	3.1
262, 263	Aardewerkfabrieken:	
	1. vermogen elektrische ovens totaal < 40 kW	2
	2. vermogen elektrische ovens totaal >= 40 kW	3.2
264	Baksteen- en baksteenelementenfabrieken	4.1
	Dakpannenfabrieken	4.1
2651	Cementfabrieken:	
	1. p.c. < 100.000 t/j	5.1
	2. p.c. >= 100.000 t/j	5.3
2652	Kalkfabrieken:	
	1. p.c. < 100.000 t/j	4.1
	2. p.c. >= 100.000 t/j	5.3
2653	Gipsfabrieken:	
	1. p.c. < 100.000 t/j	4.1
	2. p.c. >= 100.000 t/j	5.1
2661.1	Betonwarenfabrieken:	
	1. zonder persen, triltafels en bekistingtrillers	4.1
	2. met persen, triltafels of bekistingtrillers, p.c.< 100 t/d	4.2
	3. met persen, triltafels of bekistingtrillers, p.c. >= 100 t/d	5.2
2661.2	Kalkzandsteenfabrieken:	
	1. p.c. < 100.000 t/j	3.2
	2. p.c. >= 100.000 t/j	4.2
2662	Mineraalgebonden bouwplatenfabrieken	3.2
2663, 2664	Betonmortelcentrales:	
	1. p.c. < 100 t/u	3.2
	2. p.c. >= 100 t/u	4.2
2665, 2666	Vervaardiging van producten van beton, (vezel)cement en gips:	
	1. p.c. < 100 t/d	3.2
	2. p.c. >= 100 t/d	4.2
267	Natuursteenbewerkingsbedrijven:	
	1. zonder breken, zeven en drogen: p.o. > 2.000 m ²	3.2
	2. Zonder breken, zeven en drogen: p.o. <= 2.000 m ²	3.1
	3. met breken, zeven of drogen, v.c. < 100.000 t/j	4.2
	4. met breken, zeven of drogen, v.c. >= 100.000 t/j	5.2
2681	Slijp- en polijstmiddelen fabrieken	3.1
2682	Bitumineuze materialenfabrieken:	
	1. p.c. < 100 t/u	4.2
	2. p.c. >= 100 t/u	5.1
	Isolatiematerialenfabrieken (exclusief glaswol):	
	1. steenwol, p.c. >= 5.000 t/j	4.2
	2. overige isolatiematerialen	4.1
	Minerale productenfabrieken n.e.g.	3.2
	0. Asfaltcentrales: p.c.< 100 ton/uur	4.1
	1. Asfaltcentrales: p.c.>= 100 ton/uur	4.2

SBI-CODE	OMSCHRIJVING	CAT
27	VERVAARDIGING VAN METALEN	
271	Ruwijzer- en staalfabrieken: 1. p.c. < 1.000 t/j 2. p.c. >= 1.000 t/j	5.2 6
272	IJzeren- en stalenbuizenfabrieken: 1. p.o. < 2.000 m ² 2. p.o. >= 2.000 m ²	5.1 5.3
273	Draadtrekkerijen, koudbandwalserijen en profielzetterijen: 1. p.o. < 2.000 m ² 2. p.o. >= 2.000 m ²	4.2 5.2
274	Non-ferro-metaalfabrieken: 1. p.c. < 1.000 t/j 2. p.c. >= 1.000 t/j	4.2 5.2
	Non-ferro-metaalwalserijen, -trekkerijen e.d.: 1. p.o. < 2.000 m ² 2. p.o. >= 2.000 m ²	5.1 5.3
2751, 2752	IJzer- en staalgieterijen/ -smelterijen: 1. p.c. < 4.000 t/j 2. p.c. >= 4.000 t/j	4.2 5.1
2753, 2754	Non-ferro-metaalgieterijen/ -smelterijen: 1. p.c. < 4.000 t/j 2. p.c. >= 4.000 t/j	4.2 5.1
28	VERVAARDIGING VAN PRODUCTEN VAN METAAL (EXCLUSIEF MACHINES/TRANSPORTMIDDELEN)	
281	Constructiewerkplaatsen: 1. gesloten gebouw 1a. gesloten gebouw, p.o. < 200 m ² 2. in open lucht, p.o. < 2.000 m ² 3. in open lucht, p.o. >= 2.000 m ²	3.2 3.1 4.1 4.2
2821	Tank- en reservoirbouwbedrijven: 1. p.o. < 2.000 m ² 2. p.o. >= 2.000 m ²	4.2 5.1
2822, 2830	Vervaardiging van verwarmingsketels, radiatoren en stoomketels	4.1
284	Stamp-, pers-, dieptrek- en forceerbedrijven Smederijen, lasinrichtingen, bankwerkerijen e.d.	4.1 3.2
2851	Metaaloppervlaktebehandelingsbedrijven: 1. algemeen 2. scoperen (opsputten van zink) 3. thermisch verzinken 4. thermisch vertinnen 5. mechanische oppervlaktebehandeling (slijpen, polijsten) 6. anodiseren, eloxeren 7. chemische oppervlaktebehandeling 8. emaileren 9. galvaniseren (vernikkelen, verchromen, verzinken, verkoperen ed) 10. stralen 11. metaalharderen 12. lakspuiten en moffelen	3.2 3.2 3.2 3.2 3.2 3.2 3.2 3.2 3.2 4.2 3.2 3.2
2852	Overige metaalbewerkende industrie Overige metaalbewerkende industrie, in pandig, p.o. < 200 m ²	3.2 3.1
287	Grofsmederijen, anker- en kettingfabrieken: 1. p.o. < 2.000 m ² 2. p.o. >= 2.000 m ² Overige metaalwarenfabrieken n.e.g. Overige metaalwarenfabrieken n.e.g.: in pandig, p.o. < 200 m ²	4.1 5.1 3.2 3.1

SBI-CODE	OMSCHRIJVING	CAT
29	VERVAARDIGING VAN MACHINES EN APPARATEN	
29	Machine- en apparatenfabrieken:	
29	1. p.o. < 2.000 m ²	3.2
29	2. p.o. >= 2.000 m ²	4.1
29	3. met proefdraaien verbrandingsmotoren >= 1 MW	4.2
30	VERVAARDIGING VAN KANTOORMACHINES EN COMPUTERS	
30	Kantoomachines- en computerfabrieken	3.1
31	VERVAARDIGING VAN OVERIGE ELEKTRONISCHE MACHINES, APPARATEN EN BENODIGDHEDEN	
311	Elektromotoren- en generatorenfabrieken	4.1
312	Schakel- en installatiemateriaalfabrieken	4.1
313	Elektrische draad- en kabelfabrieken	4.1
314	Accumulatoren- en batterijenfabrieken	3.2
315	Lampenfabrieken	4.2
316	Elektrotechnische industrie n.e.g.	2
3162	Koolelektrodenfabrieken	6
32	VERVAARDIGING VAN AUDIO-, VIDEO-, TELECOM-APPARATEN EN -BENODIGDHEDEN	
321 t/m 323	Vervaardiging van audio-, video- en telecom-apparatuur e.d.	3.1
3210	Fabrieken voor gedrukte bedrading	3.1
33	VERVAARDIGING VAN MEDISCHE EN OPTISCHE APPARATEN EN INSTRUMENTEN	
33	Fabrieken voor medische apparaten en instrumenten, e.d.	2
34	VERVAARDIGING VAN AUTO'S, AANHANGWAGENS EN OPLEGGERS	
341	Autofabrieken en assemblagebedrijven	
	1. p.o. < 10.000 m ²	4.1
	2. p.o. >= 10.000 m ²	4.2
3420.1	Carrosseriefabrieken	4.1
3420.2	Aanhangwagen- en opleggerfabrieken	4.1
343	Auto-onderdelenfabrieken	3.2
35	VERVAARDIGING VAN TRANSPORTMIDDELEN (EXCLUSIEF AUTO'S, AANHANGWAGENS)	
351	Scheepsbouw- en reparatiebedrijven:	
	1. houten schepen	3.1
	2. kunststof schepen	3.2
	3. metalen schepen < 25 m	4.1
	4. metalen schepen >= 25m en/of proefdraaien motoren >= 1 MW	5.1
3511	Scheepssloperijen	5.2
352	Wagonbouw- en spoorwegwerkplaatsen:	
	1. algemeen	3.2
	2. met proefdraaien van verbrandingsmotoren >= 1 MW	4.2
353	Vliegtuigbouw- en -reparatiebedrijven:	
	1. zonder proefdraaien motoren	4.1
	2. met proefdraaien motoren	5.3
354	Rijwiel- en motorrijwielfabrieken	3.2

SBI-CODE	OMSCHRIJVING	CAT
355	Transportmiddelenindustrie n.e.g.	3.2
36	VERVAARDIGING VAN MEUBELS; VERVAARDIGING VAN OVERIGE GOEDEREN N.E.G.	
361	1. Meubelfabrieken	3.2
	2. Meubelstofeerderijen b.o.< 200 m ²	1
362	Fabricage van munten, sieraden e.d.	2
363	Muziekinstrumentenfabrieken	2
364	Sportartikelenfabrieken	3.1
365	Speelgoedartikelenfabrieken	3.1
366	Sociale werkvoorziening	2
366	Vervaardiging van overige goederen n.e.g.	3.1
37	VOORBEREIDING TOT RECYCLING	
371	Metaal- en autoschredders	5.1
372	Puinbrekerijen en -malerijen:	
	1. v.c. < 100.000 t/j	4.2
	2. v.c. >= 100.000 t/j	5.2
	Rubberregeneratiebedrijven	4.2
	Afvalscheidingsinstallaties	4.2
40	PRODUKTIE EN DISTRIBUTIE VAN ELECTRICITEIT, AARDGAS, STOOM EN WARM WATER	
40	Elektriciteitsproductiebedrijven (vermogen >= 50 MWe)	
	1. Kolengestookt (incl. meestook biomassa), thermisch vermogen > 75 MWth	5.2
	2. Oliegestookt, thermisch vermogen > 75 MWth	5.1
	3. Gasgestookt (incl. bijstook biomassa), thermisch vermogen > 75 MWth, in	5.1
	4. kerncentrales met koeltorens	6
	5. warmte-kracht-installaties (gas), thermisch vermogen > 75 MWth	5.1
	Bio-energieinstallaties elektrisch vermogen < 50 Mwe:	
	1. covergisting, verbranding en vergassing van mest, slib GFT en reststromen voedingsindustrie	3.2
	2. vergisting, verbranding en vergassing van overige biomassa	3.2
	Elektriciteitsdistributiebedrijven, met transformatorvermogen:	
	1. < 10 MVA	2
	2. 10 - 100 MVA	3.1
	3. 100 - 200 MVA	3.2
	4. 200 - 1000 MVA	4.2
	5. >= 1000 MVA	5.2
	Gasdistributiebedrijven:	
	1. gascompressorstations vermogen < 100 MW	4.2
	2. gascompressorstations vermogen >= 100 MW	5.1
	3. gas: reduceer-, compressor-, meet- en reglinst. Cat. A	1
	4. gasdrukregel- en meetruimten (kasten en gebouwen), categorie B en C	2
	5. gasontvang- en -verdeelstations, categorie D	3.1
	Warmtevoorzieningsinstallaties, gasgestookt:	
	1. stadsverwarming	3.2
	2. blokverwarming	2
	Windmolens:	
	1. wiekdiameter 20 m	3.2
	2. wiekdiameter 30 m	4.1
	3. wiekdiameter 50 m	4.2

SBI-CODE	OMSCHRIJVING	CAT
41	WINNING EN DITRIBUTIE VAN WATER	
41	Waterwinning-/ bereiding- bedrijven:	
	1. met chloorgas	5.3
	2. bereiding met chloorbleekloog e.d. en/of straling	3.1
	Waterdistributiebedrijven met pompvermogen:	
	1. < 1 MW	2
	2. 1 - 15 MW	3.2
	3. >= 15 MW	4.2
45	BOUWNIJVERHEID	
	Bouwbedrijven algemeen: b.o. > 2000 m ²	3.2
	Bouwbedrijven algemeen: b.o. < = 2000 m ²	3.1
	Aannemersbedrijven met werkplaat: b.o. > 1000 m ²	3.1
	Aannemersbedrijven met werkplaats: b.o. < 1000 m ²	2
50	HANDEL IN EN REPARATIE VAN AUTO'S EN MOTORFIETSEN; BENZINESERVICESTATIONS	
501, 502, 504	Handel in auto's en motorfietsen, reparatie- en servicebedrijven	2
502	Groothandel in vrachtauto's (incl. import)	3.2
5020.4	Autoplaatwerkerijen	3.2
	Autobeklederijen	1
	Autosputinrichtingen	3.1
5020.5	Autowasserijen	2
503, 504	Handel in auto- en motorfietsonderdelen en -accessoires	2
505	Benzineservicestations:	
	1. met LPG > 1000 m ³ /jr	4.1
	2. met LPG < 1000 m ³ /jr	3.1
	3. zonder LPG	2
51	GROOTHANDEL EN HANDELSBEMIDDELING	
511	Handelsbemiddeling (kantoren)	1
5121	Groothandel in akkerbouwproducten en veevoeders	3.1
	Groothandel in akkerbouwproducten en veevoeders met een verwerkingscapaciteit >= 500 ton/uur	4.2
5122	Groothandel in bloemen en planten	2
5123	Groothandel in levende dieren	3.2
5124	Groothandel in huiden, vellen en leder	3.1
5125, 5131	Groothandel in ruwe tabak, groenten, fruit en consumptie-aardappelen	3.1
5132, 5133	Groothandel in vlees, vleeswaren, zuivelproducten, eieren, spijsoliën	3.1
5134	Groothandel in dranken	2
5135	Groothandel in tabaksproducten	2
5136	Groothandel in suiker, chocolade en suikerwerk	2
5137	Groothandel in koffie, thee, cacao en specerijen	2
5138, 5139	Groothandel in overige voedings- en genotmiddelen	2
514	Groothandel in overige consumentenartikelen	2
5148.7	Groothandel in vuurwerk en munitie:	
5148.7	1. consumentenvuurwerk, verpakt, opslag < 10 ton	2
	2. consumentenvuurwerk, verpakt, opslag 10 tot 50 ton	3.1
	3. professioneel vuurwerk, netto expl. massa per bewaarplaats < 750 kg (en > 25 kg theatervuurwerk)	5.1
	4. professioneel vuurwerk, netto expl. massa per bewaarplaats 750 kg tot 6 ton	5.3
	5. munitie	2
5151.1	Groothandel in vaste brandstoffen:	
	1. klein, lokaal verzorgingsgebied	3.1
	2. kolenterminal, opslag opp. >= 2.000 m ²	5.1
5151.2	Groothandel in vloeibare en gasvormige brandstoffen:	

SBI-CODE	OMSCHRIJVING	CAT
	1. vloeistoffen, o.c. < 100.000 m ³	4.1
	2. vloeistoffen, o.c. >= 100.000 m ³	5.1
	3. tot vloeistof verdichte gassen	4.2
5151.3	Groothandel minerale olieproducten (exclusief brandstoffen)	3.2
5152.1	Groothandel in metaalertsen:	
	1. opslag opp. < 2.000 m ²	4.2
	2. opslag opp. >= 2.000 m ²	5.2
5152.2 / 3	Groothandel in metalen en -halfabrikaten	
5153	1. algemeen b.o. > 2000 m ²	3.1
5153	2. algemeen b.o. <= 2000 m ²	2
5153.4	Zand en grind:	
5153.4	1. algemeen: b.o. > 200 m ²	3.2
5153.4	2. algemeen : b.o. <= 200 m ²	2
5154	Groothandel in hout en bouwmaterialen	
	1. algemeen: b.o. > 2000 m ²	3.1
	2. algemeen: b.o. <= 2000 m ²	2
5154	Groothandel in ijzer- en metaalwaren en verwarmingsapparatuur	
	1. algemeen: b.o. > 2000 m ²	3.1
	2. algemeen: b.o. <= 2000 m ²	2
5155.1	Groothandel in chemische producten	3.2
5156	Groothandel in overige intermediaire goederen	2
5157	Autosloperijen: b.o. > 1000 m ²	3.2
	Autosloperijen : b.o. <= 1000 m ²	3.1
5157.2 / 3	Overige groothandel in afval en schroot: b.o. > 1000 m ²	3.1
	Overige groothandel in afval en schoot : b.o. <= 1000 m ²	3.2
5162	Groothandel in machines en apparaten	
	1. machines voor de bouwnijverheid	3.2
	2. overige	3.1
517	Overige groothandel (bedrijfsmeubels, emballage, vakbenodigdheden e.d.)	2
60	VERVOER OVER LAND	
6021.1	Bus-, tram- en metrostations en -remises	3.2
6022	Taxibedrijven, taxistandplaatsen	2
6023	Touringcarbedrijven	3.2
6024	Goederenwegvervoerbedrijven (zonder schoonmaken tanks): b.o. > 1000 m ²	3.2
6024	Goederenwegvervoerbedrijven (zonder schoonmaken tanks): b.o. <= 1000 m ²	3.1
603	Pomp- en compressorstations van pijpleidingen	2
61, 62	VERVOER OVER WATER / DOOR DE LUCHT	
61, 62	Vervoersbedrijven (uitsluitend kantoren)	1
63	DIENSTVERLENING T.B.V. HET VERVOER	
6311.1	Laad-, los- en overslagbedrijven t.b.v. zeeschepen:	
	1. containers	5.1
	2. stukgoederen	4.2
	3. ertsen, mineralen, e.d., opslagopp. >= 2.000 m ²	5.3
	4. granen of meelsoorten, v.c. >= 500 t/u	5.1
	5. steenkool, opslagopp. >= 2.000 m ²	5.2
	6. olie, LPG, e.d.	5.3
	7. tankercleaning	4.2
6311.2	Laad-, los- en overslagbedrijven t.b.v. binnenvaart:	
	1. containers	4.2
	2. stukgoederen	3.2
	3. ertsen, mineralen, e.d., opslagopp. < 2.000 m ²	4.2

SBI-CODE	OMSCHRIJVING	CAT
	4. ertsen, mineralen, e.d., opslagopp. >= 2.000 m ²	5.2
	5. granen of meelsoorten , v.c. < 500 t/u	4.2
	6. granen of meelsoorten, v.c. >= 500 t/u	5.1
	7. steenkool, opslagopp. < 2.000 m ²	4.2
	8. steenkool, opslagopp. >= 2.000 m ²	5.1
	9. olie, LPG, e.d.	5.2
	10. tankercleaning	4.2
6312	Veem- en pakhuisbedrijven, koelhuizen	3.1
6321	1. Autoparkeerterreinen, parkeergarages	2
6321	2. Stalling van vrachtwagens (met koelinstallaties)	3.2
6322, 6323	Overige dienstverlening t.b.v. het vervoer (kantoren)	1
6323	A. luchthavens	6
6323	B. Helicopterlandplaatsen	5.1
623	Reisorganisaties	1
634	Expediteurs, cargadoors (kantoren)	1
64	POST EN TELECOMMUNICATIE	
641	Post- en koeriersdiensten	2
642	Telecommunicatiebedrijven	1
642	Zendinstallaties:	
642	1. LG en MG, zendervermogen < 100 kw (bij groter vermogen: onderzoek!)	3.2
642	2. FM en TV	1
642	3. GSM en UMTS-steunzenders	1
71	VERHUUR VAN TRANSPORTMIDDELEN, MACHINES, ANDERE ROERENDE GOEDEREN	
711	Personenautoverhuurbedrijven	2
712	Verhuurbedrijven voor transportmiddelen (exclusief personenauto's)	3.1
713	Verhuurbedrijven voor machines en werktuigen	3.1
714	Verhuurbedrijven voor roerende goederen n.e.g.	2
72	COMPUTERSERVICE- EN INFORMATIETECHNOLOGIE	
72	Computerservice- en informatietechnologie-bureau's e.d.	1
72	Switchhouses	2
74	OVERIGE ZAKELIJKE DIENSTVERLENING	
		1
74	Overige zakelijke diensverlening: kantoren	
747	Reinigingsbedrijven voor gebouwen	3.1
7481.3	Foto- en filmontwikkelcentrales	2
7484.3	Veilingen voor landbouw- en visserijproducten	4.1
7484.4	Veilingen voor huisraad, kunst e.d.	1
90	MILIEUDIENSTVERLENING	
9001	RWZI's en gierverwerkingsinricht., met afdekking voorbezetanks:	
	1. < 100.000 i.e.	4.1
	2. 100.000 - 300.000 i.e.	4.2
	3. >= 300.000 i.e.	5.1
	Rioolgemalen	2
9002.1	Vuilophaal-, straatreinigingsbedrijven e.d.	3.1
	Gemeentewerven (afval-inzameldepots)	3.1
	Vuiloverslagstations	4.2
9002.2	Afvalverwerkingsbedrijven:	
	1. mestverwerking/korrelfabrieken	5.1
	2. kabelbranderijen	3.2
	3. verwerking radio-actief afval	6

SBI-CODE	OMSCHRIJVING	CAT
	4. pathogeen afvalverbranding (voor ziekenhuizen)	3.1
	5. oplosmiddelrugwinning	3.2
	6. afvalverbrandingsinrichtingen, thermisch vermogen > 75 MW	4.2
	7. verwerking fotochemisch en galvano-afval	2
	Vuilstortplaatsen	4.2
	Composteerbedrijven:	
	1. niet belucht v.c. < 5.000 ton/jr	4.2
	2. niet belucht v.c. 5.000 tot 20.000 ton/jr.	5.2
	3. belucht v.c. < 20.000 ton/jr	3.2
	4. belucht v.c. > 20.000 ton/jr	4.1
	5. GFT in gesloten gebouw	4.1
93	OVERIGE DIENSTVERLENING	
9301.1	Wasserijen en strijkinrichtingen	3.1
	Tapijtreinigingsbedrijven	3.1
	Chemische wasserijen en ververijen	2
9301.2	Wasverzendinrichtingen	2
9301.3	Wasserettes, wassalons	1
9302	Kappersbedrijven en schoonheidsinstituten	1
9304	Fitnesscentra, badhuizen en saunabaden	2
9305	Dierenasiels en -pensions	3.2
	Persoonlijke dienstverlening n.e.g., exclusief bordelen, prostituees en sexclubs	1

Afkortingen:

- cat. categorie
- o.c. opslagcapaciteit
- v.c. verwerkingscapaciteit
- p.c. productiecapaciteit
- p.o. productieoppervlak
- e.d. en dergelijke
- n.e.g. niet elders genoemd
- t ton
- kl. klasse
- u uur
- d dag
- w week
- j jaar
- = is gelijk aan
- < kleiner dan
- > groter dan

BIJLAGE 2

**Lijst met kleinschalige
bedrijfsmatige activiteiten**

LIJST MET KLEINSCHALIGE BEDRIJFSMATIGE ACTIVITEITEN

Kledingmakerij

(maat)kledingmakerij en kledingverstelbedrijf
woningstofferderij

Kantoorfunctie ten behoeve van bedrijvigheid die elders wordt uitgeoefend, zoals:

schoonmaakbedrijf, schoorsteenveegbedrijf, glazenwasserij, maar ook ten behoeve van bijvoorbeeld een groothandelsbedrijf

Reparatiebedrijfjes, waaronder:

schoen-/lederwarenreparatiebedrijf
uurwerkreparatiebedrijf
goud- en zilverwerkreparatiebedrijf
reparatie van kleine (elektrische) gebruiksgoederen
reparatie van muziekinstrumenten

In ieder geval zijn autoreparatiebedrijven uitgezonderd.

Advies- en ontwerp bureaus

reclame ontwerp
grafisch ontwerp
architect

(Zakelijke) dienstverlening, waaronder:

notaris
advocaat
accountant
assurantie-/verzekeringsbemiddeling
exploitatie en handel in onroerende zaken

Overige dienstverlening, waaronder:

kappersbedrijf
schoonheidssalon
pedicure

Onderwijs

autorijkschool
onderwijs niet in te delen naar specificatie, mits zonder werkplaats of laboratorium

BIJLAGE 3

**Aanwijzingsbesluit
Beschermd Dorpsgezicht**

TOELICHTING bij het besluit tot vaststelling van een beschermd dorpsgezicht ex artikel 20 van de Monumentenwet te OOSTERBUREN, gemeente Schiermonnikoog.

Het beschermde dorpsgezicht omvat het op de kaart (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, tek. nr. 065) door een stippellijn omgrensd gebied (nb. niet toegevoegd bij de CV).

Gedurende de Middeleeuwen was het eiland Schiermonnikoog in het bezit van de klooster Klaarkamp dat omstreeks het jaar 1166 in Rinsumageest werd gesticht. De kloosterlingen, die behoorden tot de orde van de Cisterciënzers, bewoonden het eiland, dat door de schiere of grijze monnikspij de naam Schiermonnikoog kreeg.

Evenals de andere kloostergoederen in Friesland, werd het in 1580 gesecculariseerd en ging het eigendom over op de provincie. Door de Staten van Friesland werd Schiermonnikoog in 1638 als heerlijkheid verkocht en kwam spoedig daarna in het bezit van Johan Stachhouwer, Heer van Rijnsbergen, in wiens familie het bleef tot het midden van de 19de eeuw. In 1858 werd het eiland geheel aan mr. J.E. Banck overgedragen, die het op zijn beurt in 1893 verkocht aan Berthold, graaf Bernsdorff. Tot 1945 behoorde het tot deze Duitse grafelijke familie. Na als vijandelijk vermogen in beslag te zijn genomen, kwam alle grond in handen van de Staat der Nederlanden.

Eeuwenlang is Schiermonnikoog door wind en water belaagd, waardoor een sterke verplaatsing, die in de laatste 400 jaar minstens 2½ km heeft bedragen, in oostelijke richting plaats vond. Op het thans verdwenen westelijk deel stond de nederzetting Westerburen, en ook het huis "Binnendijken", de woonstede der Stachhouwers, was hier gelegen. De kerk en verscheidene huizen van dit dorp werden door verstuiving van de duinen in 1715 afgebroken en meer landinwaarts opnieuw gebouwd. Maar ook deze nieuwe plaats werd al spoedig bedreigd en was in 1760 vrijwel geheel in zee verdwenen.

Omstreeks 1720 werden nabij de Oosterduinen de eerste huizen gebouwd, waaruit het huidige dorp Oosterburen is gegroeid. Door de zorg van de toenmalige landheer werd deze nieuwe nederzetting zeer regelmatig aangelegd. De eerste bebouwing bestond uit twee rechte, evenwijdig aan elkaar lopende stroken, de huidige Voor- en Middenstreek, op een onderlinge afstand van 12 à 13 meter. Na 1760 is aan de noordzijde op ± 80 meter een derde strook, de Langestreek, hieraan toegevoegd. In het westen vangen de drie streken op gelijke hoogte aan. De Voor- en Middenstreek kregen een lengte van ± 250 meter, de Langestreek daarentegen groeide geleidelijk tot 500 meter lengte. Behalve aan de rechtlijnige aanleg werd ook aan de bebouwing grote zorg besteed. Keurig werden de eenvoudige maar stijlvolle woningen onder diepe zadeldaken met de topgevels grenzend aan de straat in één rooilijn gerangschikt. Op vrijwel gelijke wijze werden de kleine voor- en achtererfjes zijdelings door lage stenen muurtjes afgescheiden, aan de wegzijde kregen zij een houten omheining. Aan de buitenzijde van de Voor- en Langestreek werd een smal voetpad aangelegd, dat de diepe overtuinen van de woningen afscheidde.

Ook thans zijn deze paden nog ongeschonden aanwezig en levert een wandeling er langs tal van verrassende beelden op.

Het ± 80 meter brede terrein tussen de Midden- en Langestreek is reeds lang de gemeenschappelijke groene ruimte, waar oudtijds de was ter bleek werd gelegd. Door het hoge geboomte heeft het thans de gedaante van een langgerekte brink. Opvallend is dat de gehele structuur van Oosterburen ongeschonden bewaard is gebleven. Ook de bebouwing heeft, ondanks de vele vernieuwingen, het karakter goed weten te behouden. In het oostelijk dorpsdeel is het thans als jeugdherberg ingerichte slot Rijnsbergen gelegen, de uiterlijk vernieuwde in 1757 gebouwde woonstede der Stachhouwers. Op de plaats waar nu de uit 1866 stammende kerk staat, stond voordien de kerk uit 1762. Omgeven door een rechthoekig omheind kerkhof, waarvan de begrenzing bestaat uit een hoogbeplanting, vormt dit gebouw met de er naast gelegen woonhuizen, het centrum van het dorp.

Van de eerste huizen die werden gebouwd zijn slechts enkele gaaf bewaard gebleven. Het enige pand, waar nog een Lytj Hùs bij wordt aangetroffen, ligt aan de Voorstreek en is genummerd Middenstreek 5.

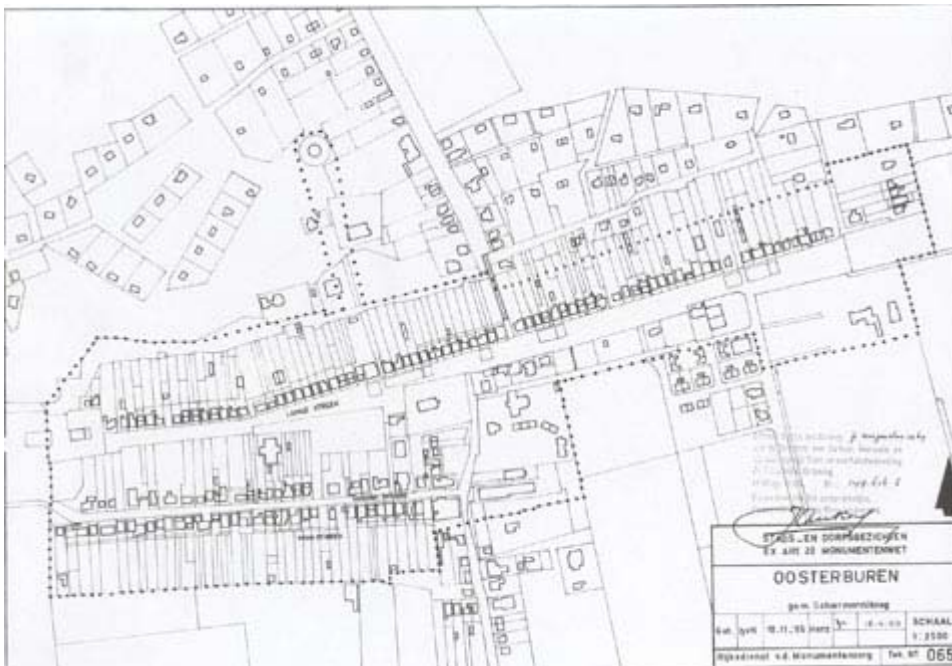
De bijzondere stedenbouwkundige aanleg van de plaats, het karakter van de langgerekte bebouwing, de royale tuinen, maar ook de talrijke bomen verlenen aan het dorp een schilderachtig aspect. De compositie van al deze onderdelen levert een beeld op dat van belang is wegens het karakter en de schoonheid van het geheel.

Bijzondere zorg voor het doen voortbestaan van dit harmonisch dorpsbeeld is geboden.

De aanwijzing tot beschermd dorpsgezicht op grond van artikel 20 van de Monumentenwet heeft dan ook ten doel, zonder dat daarbij een algehele bevrozing wordt beoogd, door middel van stedenbouwkundige maatregelen het historisch dorpsaspect voor de toekomst veilig te stellen.

Kaart, behorende bij de aanwijzing als beschermd dorpsgezicht in 1969.

Het gebied binnen de stippellijn vormt de begrenzing van het beschermd dorpsgezicht.

LITERATUUR

Dijkhuis, R. Schiermonnikoog, een drieluik. Leeuwarden 1988.

Mellema, L. Schiermonnikoog; Lytje Pole. Haren 1973.

Schroor, M. De wereld van het Friese landschap. Groningen 1993.

Waddenland; Het landschap en cultureel erfgoed in de Waddenzeeregio (red. D. van Marrewijk, A. Haartsen). Groningen / Leeuwarden 2001.

COLOFON

Uitgave van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, februari 2004.

Tekst: ir. J.O.D. Kloosterman, drs. L. Prins (tevens eindredactie).

Afbeeldingen:

titelpagina: foto RDMZ, 1964

afbeelding 1: kadastraal minuutplan, te vinden op:

www.dewoonomgeving.nl (bewerking kaartbladen: ir. L.P.J. van de Goor, RDMZ);

afbeelding 2: Dijkhuis, R. Schiermonnikoog een drieluik. Leeuwarden 1988, blz. 11;

afbeelding 3: collectie Rijksdienst voor de Monumentenzorg;

afbeelding 4, 5: Copyright Topografische Dienst, Emmen;

afbeelding 6 t/m 8: ir. J.O.D. Kloosterman, RDMZ

BIJLAGE 4

Cultuurhistorische verkenning

CULTUURHISTORISCHE VERKENNING

1 Inleiding

De gemeente Schiermonnikoog heeft besloten tot actualisering van het verouderde bestemmingsplan voor de bebouwde kom van Schiermonnikoog. Een groot deel van de bebouwde kom is beschermd dorpsgezicht. In dit bestemmingsplan zal een beschrijving van de bijzondere kenmerken van het plangebied vastgelegd worden. De bestaande Toelichting op de aanwijzing tot beschermd gezicht is zeer summier en levert niet de goede basisinformatie voor het bestemmingsplan. Daarom wordt in deze Cultuurhistorische Verkenning (CV) een nadere analyse gemaakt van de ruimtelijke kwaliteiten van het gebied die zal mede de basis zal vormen voor die beschrijving in het bestemmingsplan.

Tevens wordt in de CV een aantal knelpunten benoemd en wordt aangegeven hoe daar vanuit een cultuurhistorische optiek het beste mee kan worden omgegaan. Het gaat daarbij om:

1. De omvang en begrenzing van het beschermd gezicht;
2. Inbreidingslocaties;
3. De kwaliteit van de groenstructuur;
4. Uitbreidingsmogelijkheden aan en bij de bestaande bebouwing.

De Rijksdienst voor de Monumentenzorg brengt het instrument van de CV in omloop ter ondersteuning van een samenhangende belangenafweging op gemeentelijk en provinciaal niveau, maar eveneens ter stimulering van ontwikkelingsscenario's op basis van culturele identiteit. Dit alles met de verwachting dat de CV actief zal bijdragen tot een kwaliteitsbewust proces van herontwerp en ontwikkeling. Naast de meer algemene beschrijving van het historisch ruimtelijke karakter richt de CV zich ook op het aangeven van mogelijkheden voor nieuwe ruimtelijke en functionele ontwikkelingen, in het licht van bestaande cultuurhistorische waarden en beredeneerd vanuit de historisch-ruimtelijke ontwikkelingen in het gebied.

2 ONTSTAAN EN ONTWIKKELING

2.1 Het regionale kader

Schiermonnikoog vormt samen met de Nederlandse en Duitse waddeneilanden de onderbroken begrenzing van het zuidelijke deel van de Noordzee. Met het stijgen van de zeespiegel sinds de laatste IJstijd (circa 10.000 jaar v. Chr.) bereikte de kustlijn omstreeks 6000 v. Chr. het huidige waddengebied. Onder invloed van de zee vormden zich strandwallen met daarachter een brede gordel van kleigronden en veenmoerassen. Verdergaande stijging van het zeewaterniveau leidde vanaf de 11de eeuw tot aantasting van de veenmoerassen: grote delen daarvan werden weggeslagen waarna de zee definitief toegang kreeg tot het gebied en de Waddenzee ontstond. Alleen direct achter de strandwallen van de huidige waddeneilanden bleven kleine oppervlakten kleigrond min of meer intact.

Waar op het vaste land van Groningen en Friesland de landschappelijke dynamiek door middel van dijkenaanleg werd gefixeerd, bleef deze voor de Waddeneilanden bestaan: processen van erosie en sedimentatie deden de eilanden in grootte en ligging veranderen. De Nederlandse Waddeneilanden verplaatsen zich oostwaarts, waarbij de verplaatsing van Schiermonnikoog groter was dan elders. Dit heeft te maken met een versterkte zeestroming vanwege de uitmonding van het riviertje de Lauwers in de Waddenzee.

Eerst vanaf de 19de eeuw leidden verschillende menselijke ingrepen er toe dat de natuur minder ongebreideld z'n gang kon gaan: de aanplant van helmgras en naaldhout in de duinen en de aanleg van stuifdijken hadden als voornaamste doel het duingebied 'vast te houden' en te verstevigen. Ook werd in het midden van de 19de eeuw een begin gemaakt om door zandtoevoer de stranden te verbreden (voor het eerst op Vlieland in 1851).

Pas in combinatie met de aanleg van hoofden of strekdammen werd deze zandsuppletie effectiever en verminderde de aantasting van de kustlijn.

De huidige landschappelijke opbouw van de waddeneilanden wordt bepaald door het strand, het duingebied, de binnenduintrand, de ingedijkte en als grasland in gebruik zijnde voormalige kwelders en de bestaande buitendijkse kwelders. De specifieke fysisch-geografische omstandigheden op de waddeneilanden bepaalden sterk de middelen van bestaan voor de bewoners. Tot in de 20ste eeuw was sprake van een agrarisch-maritieme samenleving.

In de periode voordat maatregelen tegen zandverstuiving plaatsvonden werd de landbouw ernstig bemoeilijkt door dit fenomeen. De verstuiving werd in de hand gewerkt door overbeweiding van het duingebied dat daardoor de vegetatie niet kon vasthouden. De landbouw is dan ook eeuwenlang een bescheiden bron van inkomsten gebleven die aangevuld diende te worden. Nauw gelieerd aan akkerbouw en veeteelt waren de jacht op konijnen in de duinen en het vangen van eenden met behulp van eendenkooien. Een aanzienlijk deel van de in Noord-Nederland bestaande kooien komt op de Waddeneilanden voor, gelegen dichtbij een belangrijk foerageergebied voor de watervogels, het Wad zelf. Schiermonnikoog bezit één kooi, de andere eilanden alle meer.

Verschuiven vormen van scheepvaart hebben tot diep in de 19de eeuw een belangrijke vorm van broodwinning gevormd: de eilanden leverden een belangrijk deel van de zeelieden voor de koopvaardij, en op Schiermonnikoog en Terschelling was een zeevaartschool gevestigd.

Elk van de eilanden beschikte voorts over een vissersvloot, maar de visserij is na verschillende perioden van bloei in de 19de eeuw teruggelopen om in de 20ste eeuw vrijwel helemaal te verdwijnen. Een bijzondere vorm van scheepvaart betrof de walvisvaart die vooral in de 18de eeuw floreerde. Hier en daar, o.a. op Schiermonnikoog, herinneren enkele aan de openbare weg geplaatste walviskaken aan deze functie. Voorts wijzen de op alle eilanden aanwezige vuurtorens en zeekapen of bakens op het belang van de scheepvaart voor de eilanden. Samenhangend met de scheepvaart was ook de strandjutterij een volgende (onzekere) bron van inkomsten.

De verschillende vormen van scheepvaart vormden van omstreeks 1550 tot 1750 een dermate goede bron van inkomsten dat er een aanzienlijke bevolkingstoename kon plaatsvinden: de eilanden waren in genoemde periode verreweg het dichtstbevolkte gebied in Friesland, gemeten naar aantal inwoners in relatie tot de oppervlakte cultuurland.

Na die periode van welvaart ging het langzaam bergafwaarts. Door schaalvergroting en de overgang van zeilvaart naar stoomvaart concentreerde de scheepvaart zich in enkele grotere havens op het vasteland. Het bestaan van de bewoners moet aan het eind van de 18de en in de 19de tot in het begin van de 20ste eeuw als weinig welvend worden bestempeld.

De landschappelijke kwaliteiten van de eilanden zorgden in combinatie met het rond 1850 opkomende toerisme in de 20ste eeuw voor een ongekennde toename van de welvaart. De ontwikkeling van deze sector kwam in het Nederlandse Waddengebied later op gang dan langs de Hollandse Noordzeekust en in Duitsland, wat onder meer werd veroorzaakt door de slechte bereikbaarheid van de eilanden. De opkomst van het toerisme had in eerste instantie een medische achtergrond om de heilzame werking van schone lucht en zeewater te ondergaan. Zowel het eerste badhotel als een van de eerste pensions op de Waddeneilanden werden op Schiermonnikoog gevestigd. De werkelijk grote groei in deze sector vond na de Tweede Wereldoorlog plaats. De groei van de toeristensector vormde voor de eilanden een krachtige impuls voor de bevolkingsgroei. Bestaande dorpen breidden zich uit, daarbuiten raakten delen van de duingebieden bebouwd met verspreid liggende vakantiehuizen en er ontstonden, in een ruimtelijk meer geconcentreerde vorm, recreatie- en bungalowparken. Veel van de bestaande verspreid liggende boerderijen legden zich eveneens geheel of gedeeltelijk toe op de toeristische sector. Toerisme is nu de voornaamste kurk waarop de economie van de Waddeneilanden drijft, drie van de vier arbeidsplaatsen hangen rechtstreeks samen met deze sector.

De nederzettingsgeschiedenis van de waddeneilanden verschilt op een aantal punten van die op het vasteland. Zo is onduidelijk tot wanneer de vroegste bewoning teruggaat. Archeologische vondsten uit de Romeinse en oudere tijden zijn, behoudens op Texel, op de Waddeneilanden niet bekend, terwijl deze in het Groningse en Friese vasteland volop voorkomen. Ook de voor Noord-Nederland zeer algemeen aanwezige nederzettingvorm van huisterpen en dorpsterpen ontbreekt grotendeels; alleen op Texel en Terschelling komen in totaal vier terpen voor. De dorpen op de eilanden zijn, met uitzondering van Texel, overwegend van het type straatdorp, waarbij de dorpsplattegrond gedomineerd wordt door een (enkel dan wel dubbelzijdig) min of meer aaneengesloten bebouwde straat. De dorpen liggen op de hoger gelegen gronden die buiten het bereik van het zeewater bleven, op oude strandwallen of op de binnenduinrand.

Het dorp Schiermonnikoog is van dit laatste een duidelijk voorbeeld. Op de strandwallen en op de binnenduinrand lagen tevens de beste gronden voor akkerbouw en tuinbouw.

De samenhang tussen dorpsbebouwing en akkers is op 19de-eeuwse topografische kaarten nog goed afleesbaar: rondom de bebouwing bevonden zich de akkers, ten noorden daarvan lag in de duinen het weidegebied en ten zuiden daarvan op de ingedijkte kwelders de wei- en hooilanden.

De landschappelijke dynamiek en de daarmee gepaard gaande verplaatsing van eilanden heeft er voor gezorgd dat door de hele geschiedenis heen woonplaatsen moesten worden opgegeven om uiteindelijk onder het zand of in de golven te verdwijnen. In een aantal gevallen werd elders op het betreffende eiland een nieuw dorp gesticht of een bestaand dorp uitgebreid (Oost-Vlieland op Vlieland, Oosterburen op Schiermonnikoog). Verdwenen dorpen en gehuchten zijn van alle eilanden bekend, en ooit waren ook Griend en Rottumeroog bewoond maar daar is de bewoning helemaal verdwenen.

2.2 Schiermonnikoog

Schiermonnikoog duikt in de 14de eeuw in de geschreven geschiedkundige bronnen op. Het eiland is dan in het bezit van het Cisterciënzer klooster Klaarkamp bij Rinsumageest in Noordoost-Friesland, gesticht in 1165. Het eiland is een van de vele goederen van dit toenmaals zeer machtige klooster. Op het eiland was een zogeheten uithof van Klaarkamp gevestigd, bewoond door lekenbroeders. Volgens overlevering is het eiland op een gegeven moment naar deze in grijze of 'schiere' pijen gehulde monniken vernoemd. Het onderdeel 'oog' in Schiermonnikoog is een Noord-Nederlands en Noord-Duits equivalent voor eiland en komt ook voor in andere toponiemen zoals Rottumeroog en in de naam van het voormalige eiland Callantsoog in de kop van Noord-Holland.

Aan het bewind van Klaarkamp kwam in 1580 een einde bij de overgang van het rooms-katholieke geloof naar het protestantisme. Kerkelijke en kloosterlijke goederen werden door de Staten van Friesland geconfisqueerd en wat betreft Schiermonnikoog aanvankelijk in eigen beheer gehouden. In 1598 werd het eiland evenwel als Hoge Heerlijkheid in de verkoop gedaan. Na twee keer te zijn doorverkocht raakte het van 1640-1762 in handen van het geslacht Stachouwer, afkomstig uit Blaricum.

Gegevens over de ruimtelijke ontwikkelingen uit de eerste eeuwen zijn buitengewoon schaars. Gelet op wat er in de vorige paragraaf is gesteld over de gedurende sommige perioden florerende zeevaart en visserij mag van een gestage toename van de bevolking worden uitgegaan. Het feit dat de kapel op het eiland in 1465 tot parochiekerk wordt verheven wijst tevens op deze groei.

Een opgave uit 1737 meldt 1251 bewoners op het eiland die een vloot van maar liefst 124 (vissers)schepen zou bezitten. Vangst, verwerking en handel in gedroogde schol was in die periode een goede bron van inkomsten; later in de 18de eeuw liep de visserij sterk terug.

Aanvankelijk was er sprake van twee dorpen of gehuchten op het eiland, Westerburen en Oosterburen, laatstgenoemde nederzetting lag ongeveer ter plaats van het huidige dorp.

In het begin van de 18de eeuw zijn er de eerste berichten over de bedreiging van Westerburen door voortdurende afslag aan de westzijde van het eiland en verstuiving van de duinen. In 1715 wordt de kerk afgebroken wegens overstuiving met zand en twee jaar later wordt het bedehuis meer landinwaarts herbouwd.

In 1760 verdwijnt echter ook dit kerkgebouw in zee. Met de huizen in Westerburen vindt hetzelfde plaats: overstoven door het zand en vervolgens in zee verdwenen. Enkele beruchte stormvloedden in de 18de eeuw versnellen dit proces (1717, 1720, 1756, 1760). Er zou in laatstgenoemd jaar inmiddels 'een klein uur gaans land' aan de westzijde van het eiland zijn afgeslagen.

Als gevolg van dit proces vindt in de loop van de 18de eeuw verplaatsing van de bewoning uit Westerburen naar Oosterburen plaats, met als belangrijkste periode de jaren 1756 - 1761. Dit proces werd van hogerhand gestuurd door middel van de 'Condiën en Articulen' voor de opbouw van het nieuwe dorp uit 1757, opgesteld door de eigenaren van het eiland, te weten een drietal leden van het geslacht Stachouwer. Een belangrijk artikel betreft de afmeting van de nieuwe huisplaatsen. Die dient breed 33 voeten en lang 50 tot maximaal 55 voeten te zijn (ruim negen-eneen-half bij veertien tot ruim vijftien meter). Daarbij wordt achter iedere huisplaats nog eens ruimte uitgezet voor een '*Hang- off Hiemstede* regtt aghterwaarts in 't Noorden sich uitstreckende'. Deze hiemstede is een droogplaats of -schuur voor het drogen van visnetten en het drogen of roken van vis.

De in de Condiën en Articulen voorgeschreven omvang van het achterterrein voor dergelijke hiemsteden is even breed als de huisstede zelf en heeft een lengte van maar liefst circa 50 meter (elf roeden, zestien voet per roede; als gerekend wordt met de 'scheepsvoet' van 28,3 cm, wat aan de Waddenkust gebruikelijk was). Of deze hiemsteden ook daadwerkelijk zijn gebouwd is niet bekend; de scholvangst en -drogerij, een in 1737 nog zo voorspoedige tak van visserij, onderging in de tweede helft van 18de eeuw een sterke vermindering. Op de oudste dorpsplattegronden uit de 19de eeuw, is er geen spoor van deze bouwsels terug te vinden.

Uit de omschrijving van de hiemstede als 'regtt aghterwaarts in 't Noorden sich uitstreckende' kan worden afgeleid dat de nieuwe huizen aan de noordzijde van de Langestreek en misschien ook aan de noordzijde van de Middenstreek zijn gebouwd omdat daar de mogelijkheid van een achterwaartse uitbreiding met een bedrijfsgedeelte in noordelijke richting zich voordeed. Het duidelijkst is dit zichtbaar aan de achtererven van de Langestreek: aldaar was de diepte van de erven precies gelijk, zoals op de dorpsplattegrond uit 1959, de basis voor de aanwijzingskaart, nog kan worden vastgesteld. En deze diepte komt overeen met de elf roeden of circa 50 m. uit 1757.

Voor de Middenstreek en Voorstreek is de situatie echter niet helemaal helder. In de eerste plaats lagen aan de Middenstreek in 1759 al huizen (oudste exemplaren: Middenstreek 27, anno 1721 en Middenstreek 60, anno 1724) maar vooral de ongelijke diepte van de achtererven voor de hiemsteden maakt de relatie met de regels uit de Condiën en Articulen voor het noordelijk deel van de Middenstreek niet helemaal zeker. Wel is de diepte van de achtererven ook hier fors, in de buurt van de elf roeden. En opvallenderwijs kennen ook de achtererven of eigenlijk de overtuinen aan de *zuidzijde* van de Voorstreek een gelijke diepte, die nagenoeg gelijk is aan de achtererven van de huizen aan de Langestreek.

De Condiën en Articulen uit 1757 geven geen volgorde van bebouwing aan.

Een beschrijving uit 1760 van een ooggetuige geeft enige aanwijzing over de volgorde van de bebouwing en of de Voorstreek en de Middenstreek voor 1757 al bebouwd waren: eerst zijn 'twee regels huizen' ontstaan en daar is vervolgens een derde 'lange regel bijgezet van 70 huizen'. Deze laatste moet gezien de lengte de Langestreek betreffen. De eerste twee regels zijn dan dus de Voorstreek/Middenstreek-zuidzijde en Middenstreek-noordzijde. Deze beschrijving meldt tevens dat op dat moment voorbereidingen voor de bouw van een kerk werden getroffen, midden in het dorp.

De 'drie streken' in het dorp hebben tot ver in de 20ste eeuw de plattegrond van het dorp gevormd, zonder dat daar veel noemenswaardig ruimtelijk structurele veranderingen in optraden, zo laat een vijftal plattegronden uit de 19de en 20ste eeuw zien (afb. 1 t/m 5, blz. 8-10). De ruimtelijk-structurele situatie zoals die ontstaan is in de periode 1756 - 1761 is op veel punten dan ook nog steeds goed herkenbaar.

Zoals enigszins te verwachten is bij geplande dorpen, is ook bij Schiermonnikoog sprake verschillende regelmatige karakteristieken in de aanleg, maar die regelmaat strekt zich niet tot alle onderdelen uit. De regelmaat in de aanleg doet zich voor in de evenwijdige ligging van Voorstreek en Middenstreek, maar wijkt bij de Langestreek naar beloop en in lengte af van beide overige streken. Ook lijkt er niet of slechts in beperkte mate sprake te zijn geweest van bepaalde vormprincipes of het nastreven van symmetrie in de aanleg. In de reeds enkele malen aangehaalde Condiëen en Articulen komen deze onderwerpen niet aan de orde; alleen de maten voor de huissteden en de achtererven komen nadrukkelijk in beeld.

Kenmerkend is de zeer ruime en regelmatige aanleg die voor het overgrote deel van de plattegrond geldt, waarbij voorts het karakter sterk door openbaar en particulier groen wordt bepaald. De ruime aanleg is voor een belangrijk deel terug te voeren op de uitzonderlijk diepe erven, waarvan de maat terug afkomstig is van aanvankelijk geplande benutting als bedrijfsruimte. Deze bedrijfsruimte is er nooit gekomen of is al vroeg weer verdwenen, waarna de deze percelen als (over)tuinen in gebruik zijn genomen. Bij deze overtuinen doet zich in de loop van de 20ste eeuw de belangrijkste ruimtelijk structurele verandering voor, namelijk het bebouwd raken van de tuinen. De 19de-eeuwse kaarten laten zien dat de tuinen nog vrijwel onbebouwd zijn, maar verschillende edities van de topografische kaart uit de 20ste eeuw laten een forse toename van het aantal 'bouwsels' in de tuinen zien, vooral na de Tweede Wereldoorlog (afb. 3 t/m 5).

De ruime aanleg is voor een ander deel terug te voeren op de ruime maat van de openbare ruimte die zich het sterkst aan de Langestreek manifesteert in de vorm van een breed profiel dat voor het grootste deel door grasvelden in beslag wordt genomen. De huidige plantsoenaanleg ten westen van de kerk is zichtbaar op een plattegrond van het dorp uit 1885 (afb. 2). Deze ruimte draagt bij aan het groene karakter van de Langestreek. Ook de groene omheining van de kerk en de aanwezigheid van groene, onbebouwde achtererven aan de zuidzijde van de Langestreek versterken die karakteristiek.

Er bestaan verschillen tussen de plaatsing van de huizen op de huispercelen aan de drie streken. De Langestreek en Middenstreek-noordzijde kennen dezelfde opzet, zij het dat de huizen aan de Middenstreek niet in een rechte rooilijn staan en de huizen aan de Langestreek wel. Bijzonder is de bebouwingsstructuur op de smalle strook

van de Voorstreek en Middenstreek - zuidzijde waar een deel van de bebouwing bestaat uit twee ruggelings tegen elkaar geplaatste woningen met topgevel bestaat.

Afbeelding 1 Situatie 1830

Afbeelding 2 Situatie 1885

Afbeelding 3 Situatie 1927

Afbeelding 4 Situatie 1969

Afbeelding 5 Situatie 2002

3 HUIDIG RUIMTELIJK KARAKTER

3.1 Historisch-ruimtelijke structuurkenmerken:

Het historische dorp kent een nadrukkelijke en overheersende oost-west gerichte structuur, die gerelateerd is aan de richting van de strook waarin de nederzetting is ontstaan: de overgangszone tussen het duingebied en de voormalige, thans ingepolderde kwelder (afb. 6, blz. 12). De oorspronkelijke planmatige opzet komt tot uiting in een regelmatige, rechtlijnige aanleg met gedefinieerde bebouwings- en tuinstroken, de streken, die zich kenmerken door een smalle, diepe verkaveling met aaneengesloten bebouwing aan de (hoofd)straatzijde. Door deze opbouw is er sprake van een oriëntatie met een duidelijk onderscheid tussen voor- en achterkant. Daarnaast komen binnen dit patroon op enkele plaatsen (achter)paden voor tussen de hoofdbebouwing en de bijbehorende tuin, waardoor laatstgenoemde het karakter van een overtuin krijgt.

De Langestreek en de Voorstreek/Middenstreek vormen binnen het historische dorp de belangrijkste structuurdragers, met een aantal overeenkomsten maar ook belangrijke onderlinge verschillen in opbouw en beeld (afb. 7 en 8, blz. 13). De waarschijnlijk oudste ontwikkeling vond, voor ca 1750, plaats langs de huidige Middenstreek en Voorstreek, hetgeen een verklaring kan zijn voor het iets minder regelmatige bebouwings- en verkavelingspatroon dan bij de later ontstane Langestreek het geval is. De Middenstreek is in beginsel symmetrisch van opzet, met aan weerszijden van de straat een strook voorerven, een bebouwingsstrook en daarachter de diepe tuinen, met een totale diepte vanaf de straat van meer dan 70 meter. De Voorstreek ligt, op een afstand van ca 20 meter uit de Middenstreek, in de vorm van een voetpad ten zuiden van de bebouwingsstrook. Hierdoor wisselen langs de Voorstreek voor- en achterkanten elkaar af en zijn sommige panden gesplitst en zowel op de Voorstreek als op de Middenstreek gericht. (Onduidelijk is overigens of deze pandsplitsing, die zich ook hier en daar aan de Langestreek voordoet, een oorspronkelijke situatie is of -onder verslechterde economische omstandigheden- in een latere fase tot stand is gekomen. Een aantal in de lengterichting gesplitste tuinpercelen wijst in de richting van het laatste.)

Ook aan de noordzijde van de Middenstreek heeft zich van oorsprong een pad tussen de bebouwingsstrook en de tuinen bevonden, vergelijkbaar met de situatie bij de Voorstreek. Dit pad is echter vrijwel geheel verdwenen: ten westen van het Karelspad ligt nog een restant en op enkele andere plaatsen verwijst alleen een verspringing in de perceelsgrenzen nog naar het oorspronkelijke beloop.

De tweede lineaire bebouwingsstructuur, de Langestreek, ligt ca 80 meter ten noorden van de Middenstreek en kenmerkt zich door zijn nadrukkelijk asymmetrische profielopbouw met aan de noordzijde de streekbebouwing en aan de zuidzijde vooral een groene begrenzing van de achterzijde van de tuinen vanaf de Middenstreek. De tussengelegen strook, bestaande uit voorerven en een ontsluitingspad langs de bebouwing, een zone met grasvelden en de rijweg, draagt in sterke mate bij aan de groene karakteristiek van de straatruimte.

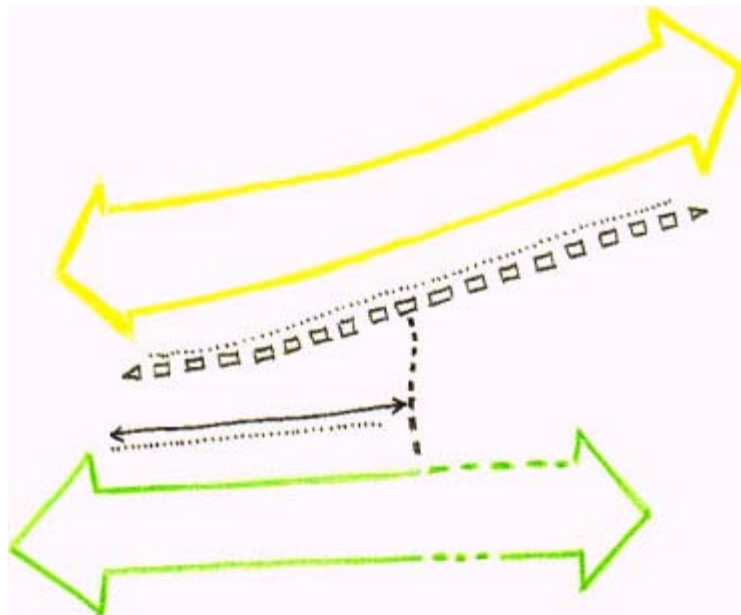
Aanvankelijk, vanaf de westkant gezien, komt de richting van de Langestreek overeen met die van de Middenstreek, maar na ca 150 meter knikt de bebouwingsstrook iets naar het noorden, waardoor de straatruimte naar het oosten toe geleidelijk breder wordt. Deze aanpassing in het oorspronkelijke plan van aanleg houdt wellicht verband met de wens om ruimte te scheppen voor de bouw van een kerk. Dit gebouw en het bijhorende kerkhof liggen ongeveer halverwege aan de zuidkant van de Langestreek, hetgeen leidt tot een prominente ligging in combinatie

met een sterke versmalling van de straatruimte. Oostelijk daarvan behoudt de Langestreek in principe dezelfde profielopbouw, maar door de meegedraaide richting van kerk en kerkhof is de geleidelijke verbreding van de straatruimte hier veel geringer. Ten zuiden hiervan ligt enige losse bebouwing met daarachter, vrijwel evenwijdig aan de Langestreek, een pad tussen het huis Rijsbergen en de kerk (Kerkelaantje).

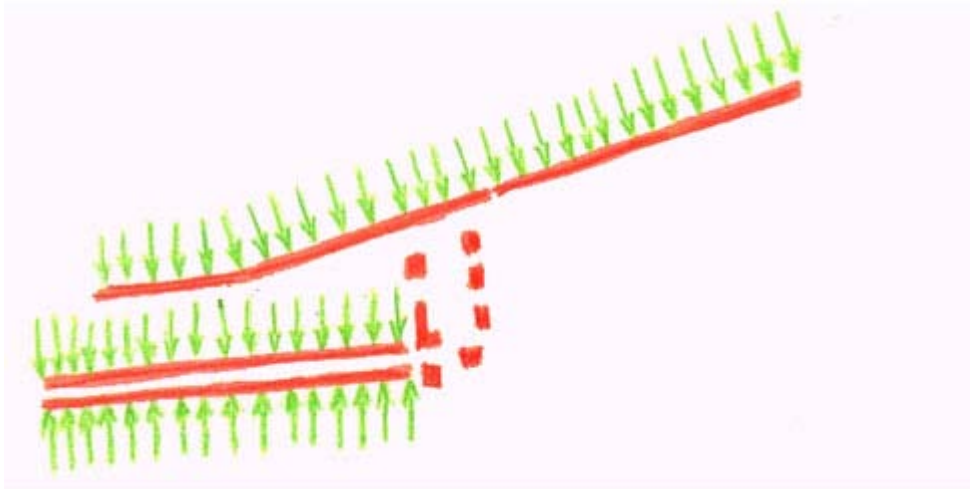
Vergelijkbaar met de situatie bij de Voorstreek, bevindt zich aan de noordkant van de streekbebouwing de Langestreek om de Noord, als een pad tussen de achterzijde van de panden en de bijbehorende tuinstrook.

De Nieuwestreek vormt het noord-zuid lopende verbindingselement tussen de beide bovengenoemde streken, met een sterk afwijkende richting en structuur. De straat kenmerkt zich door zijn gebogen beloop, met nauwelijks begeleidende bebouwingswanden. De erop gerichte bebouwing ligt overwegend op ruime afstand, ook onderling, en omvat gebouwen, zoals kerk, gemeentehuis en grote hotels, die zich wat betreft schaal en functie onderscheiden van de panden aan de Langestreek of Middenstreek. De vernauwing tussen beide hotels werk daarbij als een soort ruimtelijke begrenzing ten opzichte van de Reeweg buiten de historische dorpskern.

Behalve de tot zover genoemde belangrijkste structuurlijnen bevinden zich binnen de historische dorpsstructuur nog een aantal dwarsverbindingen, haaks op de Middenstreek of Langestreek, die van ondergeschikte betekenis zijn en waaraan in principe ook geen bebouwing is gekoppeld. De sterke oost-west oriëntatie van de dorpsstructuur wordt versterkt doordat alle dwarsverbindingen met een bajonetbeweging (T-vormig) aansluiten op Lange- of Middenstreek.

Afbeelding 6 Structuurrichting landschap en dorp

Afbeelding 7 Opbouw van de streken

Afbeelding 8 Dwarsprofiel van het dorp

3.2 Overgangen tussen dorp en omgeving

De herkenbaarheid van de historische dorpskern wordt mede bepaald doordat deze zich onderscheidt van de aansluitende gebieden. Op de meeste plaatsen is sprake van bijzondere overgangen.

Aan de westkant van het dorp bestaat een waardevol contrast tussen dorp en landschap, door de scherpe grenslijn tussen de structuren van Voor- en Middenstreek en het gebied ten westen daarvan. Met name bij de Midden- en Voorstreek is deze overgang scherp doordat de bebouwingsstroken vrijwel tot deze grenslijn doorlopen en het open poldergebied direct daaraan grenst.

Bij de Langestreek is deze grens minder duidelijk en verloopt de overgang via een tussengebied in de vorm van een vrijliggend, dwarsgeplaatst pand en een ondergeschikt pad daarlangs.

Aan de noordkant van het dorp tekent de achtergrens van de strook diepe overtuinen ten noorden van de Langestreek zich scherp af ten opzichte van het aangrenzende duingebied; ook de aanwezige hoogteverschillen dragen daaraan bij. Het extensieve karakter behorende bij de achterkant van het oude dorp is het gaafst aanwezig ten westen van de Badweg; ten oosten daarvan ligt op een groot aantal plaatsen bebouwing aan de zuidzijde van de Noorderstreek in een soort reststrook tussen de achtergrenzen van de overtuinen en de weg, die op enige afstand hiervan door het duingebied loopt.

De bebouwingsstructuur van de Langestreek eindigt ter hoogte van de hoofdas van het huis Rijsbergen en wordt ten oosten daarvan afgesloten door de dwarsgeplaatste bebouwing van Zevenhuizen. Door de geleidelijke verwijding van de groene straatruimte bestaat hier een belangrijke zichtlijn in het verlengde van de Langestreek naar het open gebied ten oosten van het dorp. Deze beëindiging van de Langestreek onderscheidt zich daarmee nadrukkelijk van het westelijke eind.

De zuidkant van het dorp vertoont twee zeer verschillende vormen. Ten westen van de Reeweg is de opbouw, zij het gespiegeld, overeenkomstig de tuinstrook ten noorden van de Langestreek, met de achtergrenzen van de tuinen hier grenzend aan het poldergebied.

De verstoring van het ruimtelijk beeld als gevolg van de ligging van het bedrijventerrein hier wordt enigszins beperkt doordat dit op enige afstand van het dorp is gesitueerd.

Ten oosten van de Reeweg zijn na 1950 woongebieden tot ontwikkeling gekomen, zodat er geen directe relatie meer tussen het oude dorp en de polder bestaat; het Kerkelaantje vormt hier de grens van de historische dorpsstructuur.

3.3 Beeldkenmerken, bebouwing en groen

De aaneengesloten karakteristiek van de bebouwing in de oost-west lopende 'streken' is een belangrijk gegeven. Als gevolg daarvan zijn doorgangen van dwarsverbindingen smal en ondergeschikt (zelfs de Badweg) en laten duidelijk een zijkantenkarakter zien.

Overwegende karakteristieken van de bebouwing binnen de streken zijn diepe smalle panden van één bouwlaag onder zadeldak met een nokrichting haaks op de straat, met in strakke rooilijn langs de straat geplaatste topgevels. Binnen dit stramien komen zowel 18de-, 19de- als 20ste-eeuwse bebouwingstypen voor met bijbehorende vormen (wolfseinde, mansardekap, ringkap, verschillen in goothoogte) en materialen (baksteen, pleisterwerk).

De ondiepe erven aan de straatzijde (d.w.z. *niet* aan de tuinenzijde) zijn meestal onbebouwd, met een hekje langs de straatzijde en, langs de Langestreek, op de zijgrens een afscheiding in de vorm van een dwarsmuurtje aansluitend aan de gevel. Hierdoor vormt de rooilijn, gevormd door de gevels van de hoofdbebouwing, een goed herkenbare ruimtebegrenzing langs de straat, ondanks het op enkele plaatsen in de ervenzone voorkomen van uitbouwen.

Langs de paden die tussen de bebouwingsstroken en de bijbehorende tuinen liggen (Voorstreek en Langestreek om de Noord) is de rooilijn, en daarmee de ruimtelijke begrenzing, meer wisselend door de vele aan- en uitbouwen.

Groen en beplanting in de publieke ruimte en in de particuliere tuinen is in belangrijke mate bepalend voor de beslotenheid van het dorpsbeeld.

Met name de Langestreek bezit een karakteristiek, door groen bepaald profiel doordat het middegebied, tussen het ontsluitingspad aan de noordzijde en de rijbaan aan de zuidzijde, uit een aaneengesloten zone met gras bestaat, slechts onderbroken bij enkele dwarsverbindingen. In dit brede straatprofiel van de Langestreek is met name de laanbeplanting van groot belang, samen met de hagen die het ontsluitingspad langs de bebouwing begeleiden. Deze elementen structureren de ruimte en versterken de ruimtelijke samenhang door zichtlijnen in de lengterichting. Langs de zuidzijde van de Langestreek zijn het vooral beplantingen op de erven (tuinen, kerkhof, huis Rijsbergen) die de straatruimte begrenzen.

In de tuinenzones bij de Voorstreek en de Langestreek om de Noord zijn het met name de hagen op de zijdelingse perceelgrenzen die, naast de hier en daar aanwezige (fruit)bomen, beeldbepalend zijn, ook doordat ze de typerende verkaveling en - met lange zichtlijnen - de grote diepte van de tuinen laten zien.

Kenmerkend is het steeds terugkerende asymmetrische opbouw van het (straat)profiel van alle oost-west lopende structuren: Voorstreek, Langestreek, Langestreek om de Noord, Kerkelaantje. Met uitzondering van de Middenstreek, die een symmetrisch profiel heeft, is hierbij steeds sprake van aaneengesloten bebouwing aan de ene zijde en (nagenoeg) onbebouwd gebied aan de andere zijde. De hagen op de kopzijde van de diepe, schaars bebouwde tuinen tegenover de aaneengesloten streekbebouwing en de deels bebouwde erven langs de Voorstreek en de Langestreek om de Noord vormen hiervan het duidelijkste voorbeeld, maar ook bij Langestreek en Kerkelaantje onderscheidt de bebouwde noordzijde zich sterk van de zuidzijde.

4 ONTWIKKELINGSPERSPECTIEF

4.1 Omvang en begrenzing van het beschermd gezicht

Bij de begrenzing van het beschermde dorpsgezicht, dat zijn wettelijke status verkreeg op 13 oktober 1969, ligt overwegend direct aan de buitenzijde van de percelen behorend bij de Middenstreek, Langestreek en Nieuwestreek, die de hoofdstructuur van het historische dorp vormen. Op een tweetal plaatsen komen echter afwijkingen van dat uitgangspunt voor, die een nadere beschouwing verdienen.

De watertoren - de vroegere zuidelijke vuurtoren die op korte afstand ten noorden van de Langestreek in het duingebied ligt - is met een soort uitstulping van de grens aan het beschermde dorpsgezicht toegevoegd. Hoewel deze toren niet direct deel uitmaakt van de dorpsstructuur, bestaat er via een van de dwarsverbindingen haaks op de Langestreek een sterke zichtrelatie. Deze zichtlijn vormde destijds de aanleiding om de begrenzing van het beschermde dorpsgezicht naar deze zijde uit te breiden. Het beschermingsbelang is vooral gelegen in het vrijhouden van de zichtlijn op de watertoren, een beschermd monument, en de karakteristiek van het duingebied tussen toren en dorp.

De begrenzing van het beschermde dorpsgezicht bij de Noorderstreek is iets teruggelegd ten opzichte van de situatie ten westen van de Badweg. Als gevolg hiervan ligt de grenslijn hier niet op de achtergrens aan de noordkant van tuinenzone, maar doorsnijdt juist deze zone.

Belangrijkste aanleiding hiervoor ten tijde van de aanwijzing was dat er reeds verspreide bebouwing aan de zuidkant van de Noorderstreek voorkwam zodat de achterbegrenzing van de tuinen hier minder eenduidig was. Nadien heeft een verdere verdichting van deze bebouwing plaatsgehad, zodat ook in de huidige situatie een beperkt aantal tuinen doorloopt tot aan de Noorderstreek. Hoewel de grens naar huidige maatstaven op een onlogische plek ligt, kan handhaving van de openheid van de resterende tuinen en het regelen van incidentele bebouwing langs zuidkant van de Noorderstreek binnen bestaande bestemmingsplannen plaatsvinden zonder dat daarvoor een grensverlegging van het beschermde gezicht nodig is.

4.2 Inbreidingslocaties

Door het grote belang van het onderscheid tussen geconcentreerde bebouwingsstroken en onbebouwde tuinstroken voor de structuur van het beschermde dorpsgezicht zijn er nauwelijks mogelijkheden om daarbinnen nieuwe bouw kavels te vinden. Invullen van gaten in de bestaande streekbebouwing, die met name langs beide zijden van de Middenstreek voorkomen, en incidentele verdichting in de strook tussen Kerkelaantje en Langestreek zijn echter denkbare ontwikkelingen, passend binnen de karakteristieke structuur.

Om de karakteristiek opbouw van het dorp zichtbaar te houden is het van belang dat géén nieuwe bouwlocaties binnen tuinstroken worden geprojecteerd en het bestaande beleid, gericht op het voorkomen van verdere verdichting, wordt voortgezet.

4.3 De kwaliteit van de groenstructuur

De groenstructuur is, als complement én als tegenhanger van de bebouwingsstructuur een essentieel onderdeel van de waardevolle karakteristiek van het

dorpsgezicht en heeft zowel betrekking op opgaande beplantingselementen als op zones die zich kenmerken door een sterkere mate van openheid.

Bijzondere aandacht is in dit verband gewenst voor de voor het streekdorp kenmerkende lineaire karakteristiek die tot uiting komt in de ruimtelijke samenhang in de langsrichting van de Langestreek. Deze loopt vooral gevaar door de compartimentering van de langgerekte zone met grasvelden die ontstaat door afscherpende beplanting rond voorzieningen als terrassen en fietsenstallingen en door een niet passende, stedelijke plantsoeninrichting. Het in stand houden van de aaneengesloten strook met gras en van lange zichtlijnen in dit gebied (bijvoorbeeld op de kerk) is van groot belang.

4.4 Uitbreidingsmogelijkheden aan en bij de bestaande bebouwing

Een belangrijk kenmerk van de stedenbouwkundige structuur van Schiermonnikoog is dat de hoofdbebouwing lineaire, vrijwel aaneengesloten reeksen (streken) vormt die de straatruimtes begrenzen en als het ware het skelet zijn van de ruimtelijke opbouw binnen het dorp. Uiterste terughoudendheid moet daarom worden betracht bij bouwen vóór de rooilijn, dat wil zeggen op de ervenstrook die bij de Langestreek, de Middenstreek en de Voorstreek de overgang vormt tussen straat en gevelwand. Voor de karakteristiek van deze straatruimtes is de herkenbare begrenzing door de wand van (top)gevels van de hoofdbebouwing een kenmerkend beeldaspect.

De bebouwingsstrook aan de zijde van de Langestreek om de Noord, dus gelegen tussen de streekbebouwing en het pad langs de koppen van de tuinen, biedt iets meer ruimte voor aan- en uitbouwen, waarbij het echter van belang is dat de kenmerkende afwisselende ligging van de gevellijn langs het pad en het zicht op de hoofdbebouwingsstrook blijven bestaan.

===